

УДК : 338.48(477)

**ФАКТОРИ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ
ТУРИСТИЧНОЇ СИСТЕМИ****Папп В. В., д. е. н.***Мукачівський державний університет*

Завданням статті є виявлення та систематизація факторів конкурентоздатності регіональної туристичної системи. Стаття присвячена актуальним питанням розвитку теорії регіонального туризму. Методологію дослідження становлять проблемно-тематичний і аналітичний методи, а також методи індукції, дедукції, синтезу наукових праць і періодичних видань. В результаті проведеного дослідження обґрунтована необхідність врахування чинників у формуванні конкурентоздатності регіональної туристичної системи, виконана систематизація основних факторів, які впливають на рівень конкурентоспроможності регіональної туристичної системи. Запропонований авторський погляд щодо факторів, які формують конкурентоспроможність регіональної туристичної системи: територіально-ресурсні фактори, соціально-економічні фактори та організаційно-управлінські фактори, а також фактори, що є визначальними для туристів при виборі окремого виду туризму. На основі виділених факторів, аргументовані основні напрямки механізму підвищення конкурентоспроможності регіональної туристичної системи. Тому перспективою подальших досліджень є розробка основних напрямків формування стратегії конкурентоздатності регіональної туристичної системи. Практичне значення виконаного дослідження полягає в систематизації факторів, що формують конкурентоздатність регіональної туристичної системи. Науково-дослідницька робота, безперечно, має наукову цінність, адже вносить вклад в розвиток теорії управління регіональним розвитком туризму.

Ключові слова: конкурентоздатність, фактори, регіон, регіональна туристична система, дестинація, види туризму.

UDC: 338.48(477)

**FACTORS OF COMPETITIVENESS OF THE REGIONAL TOURISM
SYSTEM****Papp Vasily, Dr.of Econ.Sc.***Mukachevo State University*

The objective of the article is to identify and systematize factors of competitiveness of regional tourism system. Article is devoted to the development of the theory of regional tourism. Research methodology is problem-thematic and analytical methods and the methods of induction, deduction, synthesis of scientific works and periodicals. The study has proved the need to consider factors in shaping the competitiveness of

regional tourism system performed the systematization of the main factors affecting the competitiveness of regional tourism system. The author view about factors that shape competitiveness of regional tourism system: territorial and resource factors, socioeconomic factors and organizational and managerial factors and factors that are crucial for the tourists when choosing a particular type of tourism. On the basis of selected factors reasoned the main directions of the regional mechanism for improving the competitiveness of the tourism system. So the prospect of further research is the development of the main directions of strategy formation competitiveness of regional tourism system. The practical significance of the study is performed systematization of factors that shape competitiveness of regional tourism system. Research work definitely has scientific value, as contributing to the development of the theory of regional development of tourism.

Keywords: competitiveness, factors, region, regional tourism system, destination, types of tourism.

Актуальність проблеми. Сучасні трансформаційні процеси економічного розвитку України зумовлюють необхідність реформування туристичної сфери і підвищення рівня її конкурентоспроможності. У цьому зв'язку конкретизація факторів, дасть змогу виділити ті з них, які здійснюють позитивний вплив на розвиток регіональної туристичної системи і сприяють підвищенню конкурентоспроможності туристичної послуги, у створенні якої беруть участь суб'єкти різних сфер економіки регіону (підприємства розміщення й харчування, рекламні агентства, підприємства індустрії розваг, підприємства, що забезпечують трансфер).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначенню факторів, що впливають на формування конкурентоздатності регіональної туристичної системи, присвячені наукові праці: Борушак М. Т.[1], Герасимчук З. В. [2], Дутчак С. В. [3], Жук І. З. [4], Котлярова Е. А. [5], Кроуча Дж. І. [11], Кудли Н. Є. [6], Семенової В. Ф.[9], Стафійчук В.І.[8] та інших.

Наукове осмислення проблеми конкурентоздатності українських регіонів, розпочате в останні роки, відбувається в умовах складних трансформаційних процесів. Поки методологія конкурентоздатності регіонів, умови її формування та понятійний апарат, атакож інші проблеми, пов'язані з цим економічним явищем, далекі від свого розв'язання. Це виражається у відсутності систематизації факторів конкурентоздатності регіональної туристичної системи, недостатній

увазі до розробки комплексного механізму формування конкурентоздатності туристичної системи на регіональному рівні.

Відповідно, **метою статті** є виявлення та систематизація факторів конкурентоздатності регіональної туристичної системи

Виклад основного матеріалу. Територіальні комплекси в туризмі є проявом територіального поділу та спеціалізації праці у світовому масштабі. Проте специфіка туризму як сегмента регіональної економіки полягає в особливому характері взаємодії туризму та регіону.

Регіон з позицій інтересів регіонального туризму розглядається, поперше, як просторово-певну територію, на якій розташовуються об'єкти туристського інтересу та інфраструктуру, яка обслуговує туристів. По-друге, як соціально-економічний комплекс, що забезпечує сталий розвиток туризму в регіоні за допомогою надання кваліфікованих кадрів, формування та управління туристською дестинацією [3, с.47].

Туризм з позицій інтересів розвитку регіонального туризму розглядається як цільовий ресурс відновлення життєвих сил місцевого населення і приїжджих туристів; як самостійний господарський комплекс, що забезпечує зайнятість населення і надходження додаткового доходу в регіон; як чинник збереження природно-рекреаційного потенціалу та підвищення конкурентоспроможності регіону.

Важливо наголосити, що туристичні комплекси, незважаючи на тісний взаємозв'язок, мають певний ступінь ізольованості, і не всі території всередині країни є однаково придатні для туризму, але кожна з них має свої специфічні ознаки та характерні особливості. Взаємно доповнюючи одне одного, вони творять єдине ціле – країну [5, с.32].

Конкурентоздатність туристичного регіону розуміється як здатність формувати конкурентоспроможний регіональний туристичний продукт, що відповідає вимогам і споживачів, і його виробників, використовуючи притаманні йому конкурентні переваги, а також здатність утримувати високий конкурентний статус на туристичному ринку протягом тривалого періоду, використовуючи власний конкурентний потенціал.

Згідно ряду досліджень [6; 8; 9], туристична система в регіоні може бути визнана конкурентоздатною тільки тоді, коли вона володіє, з одного боку, туристськими напрямками, привабливими для туристів, а з іншого – може надати висококласні продукти (послуги), порівнянні за якістю з продуктами або послугами іншої регіональної туристської системи того ж сегмента ринку.

Інші дослідження вказують [7; 10], що конкурентоздатність регіональної туристичної системи не може бути відділена від створення продуктів з високою доданою вартістю та їх інтеграції в ринок туризму.

Як справедливо зазначає Жук І.З., розвиток конкурентоспроможності регіональної туристичної системи повинен бути стійким не тільки економічно, але і з точки зору соціальної політики, політики, екології, культури тощо. Важливе значення має також довгострокова орієнтація на поліпшення якості продукту індустрії, що сприяє поліпшенню туристичного іміджу регіону загалом[11].

Обставини та умови, що зумовлюють конкурентоздатності регіону, прийнято називати факторами конкурентоздатності. Слід відзначити, що вибір факторів для оцінки конкурентоздатності є компромісом декількох посилів. По-перше, очевидно, чим більше аналізується факторів, тим більш обґрунтованими є висновки про рівень конкурентоздатності. По-друге, не всі фактори можна формалізувати і кількісно описати. І, по-третє, яка мета поставлена дослідниками конкурентоздатності.

На сучасному етапі розвитку світової туристичної індустрії проблеми конкурентоздатності регіональних туристичних систем приваблюють увагу та все частіше стають об'єктом суспільно-політичних досліджень. Так, щорічно визначається рейтинг конкурентоздатності країн світу в сфері подорожей та туризму (Travel & Tourism Competitiveness Index – ТТСІ). Цей рейтинг був сформований експертами Всесвітнього економічного форуму в Давосі спільно з Всесвітньою туристичною організацією. До показників оцінки конкурентоздатності, які можливо розглядати як фактори конкурентоздатності регіональної туристичної системи можна віднести [10, р. 22]:

- рівень розвитку туристичної інфраструктури;
- правове забезпечення;
- політична стабільність;
- комфортність ведення бізнесу;
- участь держави в розвитку туристичної галузі;
- туристична привабливість;
- безпека в регіоні та країні в цілому;
- природний та людський потенціал.

На думку Герасимчук З.В., найбільший вплив на успішний розвиток туризму на регіональному рівні надають три головні фактори [2, с. 67]:

1. Ринковий фактор – взаємопроникнення регіональних, національних та світового ринків шляхом лібералізації зовнішньої торгівлі та зняття протекціоністських обмежень у рамках Світової організації торгівлі;

2. Конкурентний фактор – посилення конкуренції на всіх вищеперелічених ринках, особливо нецінової конкуренції – конкуренції у сфері якості туристського продукту та реалізації різного роду інноваційних проектів;

3. Виробничий фактор – поступовий перехід від фордизму до постфордизму як способу організації виробництва туристського продукту, що передбачає заміну масового виробництва туристського продукту індивідуальним (дрібносерійним) виробництвом, вертикальної організації праці– горизонтальної, низькою індивідуальною відповідальністю – співучастю персоналу у виробничому процесі створення туристичного продукту.

Альтернативний підхід до визначення факторів, що впливають на конкурентоздатність регіональної туристичної системи представив Дж.І. Кроуч [11], який виділив 5 ключових факторів:

1. Основні ресурси та чинники: фундаментальні компоненти, що формують туристичний імідж регіону, причини, які притягують основні цільові групи в той чи інший регіон.

2. Підтримуючі чинники та ресурси: трамплін для розвитку туризму в регіоні, це база для розвитку туристичного потенціалу території, що зосереджений в першій групі.

3. Регіональна політика планування та розвитку: загальний напрямок та стратегічне управління економічною, соціальною та іншими сферами життєдіяльності регіону.

4. Менеджмент дестинації: тактичні дії адміністрації регіону, що спираються на регіональну політику та показують здатність керівництво до конкретних заходів.

5. Специфічні чинники, що визначають потенціал та рамки формування іміджу території, чинники, що не ввійшли в попередні чотири категорії. Здатні значно впливати на процес формування іміджу або не впливати зовсім, при цьому їх вклад достатньо складно оцінити.

На наш погляд, група факторів Дж.І. Кроуча є комплексною, але й вона потребує уточнень і доповнень. Так, наприклад, фактори

конкурентоздатності регіональної туристичної системи можна підрозділити на екстенсивні, інтенсивні та стримуючі (негативні). До екстенсивних факторів відносяться: зростання чисельності працівників, збільшення кількості матеріальних ресурсів, будівництво нових об'єктів туризму тощо.

Інтенсивні фактори – підвищення кваліфікації персоналу, розвиток професійно-кваліфікаційної структури: технічне вдосконалення матеріальної бази на основі впровадження досягнень і результатів науково-технічного прогресу, включаючи реалізацію цільових програм поліпшення культури та якості обслуговування, індустріалізації, технологізації та комп'ютеризації регіонального туризму, раціональне використання наявних в регіоні матеріальних ресурсів, об'єктів і маршрутів тощо.

До стримуючих чинників, негативно впливають на розвиток регіонального туризму, відносяться: кризи, зростання зовнішньої заборгованості, політична нестабільність, зростання цін на предмети споживання, безробіття, страйки, криміногенна обстановка, фінансова нестабільність (інфляція, стагнація валют), скорочення обсягів особистого споживання, неблагополуччя екологічної ситуації, банкрутство туристських фірм, жорсткість туристських формальностей, невиконання турфірмами своїх зобов'язань тощо.

На підставі дослідження існуючих підходів до виділення факторів конкурентоздатності регіональної туристичної системи автором виконано власну систематизацію цих факторів (рис.1.).

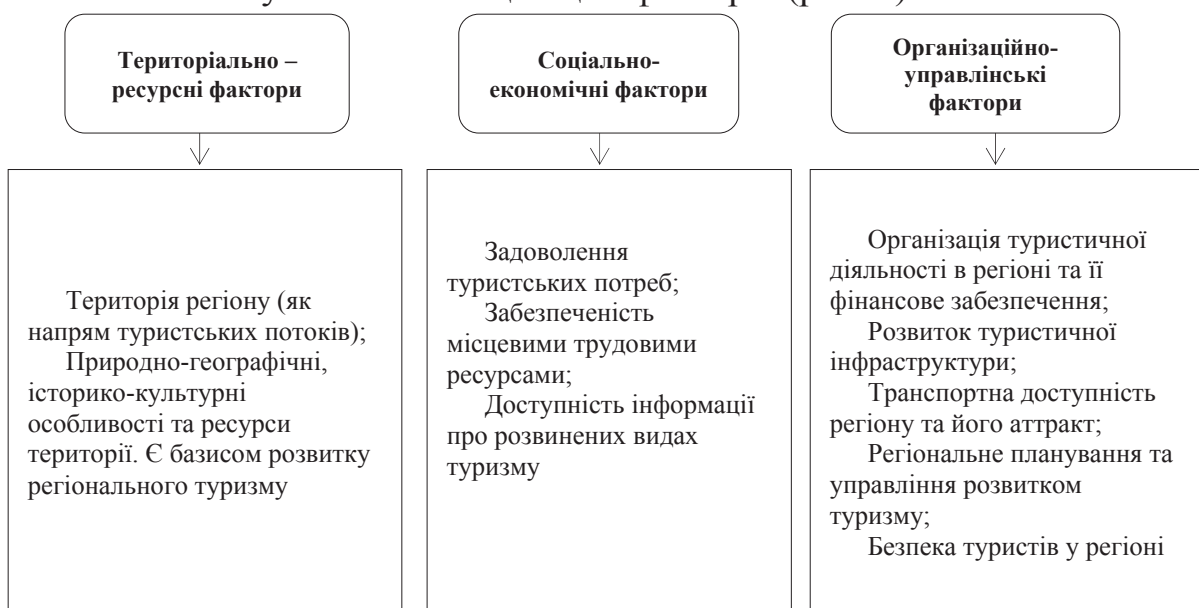


Рис. 1. Фактори конкурентоздатності регіональної туристичної системи*

*власна розробка автора

Згруповані в такий спосіб фактори розвитку регіональної туристичної системи, на думку автора, дозволять сформувати ефективну регіональну політику, що представляє собою сукупність програм, методів і напрямів впливу на функціонування сфери туризму.

Так, комплексний аналіз територіально-ресурсних факторів дозволить виявити ефективність використання рекреаційного потенціалу, визначити ресурсний потенціал, що не задіяний у сфері регіонального туризму, і позначити діючі та можливі нові перспективні види туризму. Дослідження соціально-економічних факторів дозволяє оцінити забезпеченість регіону трудовими ресурсами в сфері туризму, аналізувати ефективність зайнятості місцевого населення. Аналіз складових організаційно-управлінських факторів допоможе оцінити існуючу матеріально-технічну базу регіону, створити координовану систему управління регіональним туризмом.

На думку автора, для розвитку конкурентоздатності регіональної туристичної системи потрібно враховувати фактори, що є визначальними для туристів при виборі окремих видів туризму (табл. 1).

Конкурентоздатність системи туризму в регіоні неможлива без планування, регулювання і координації дій структур, відповідальних за її розвиток. Це обумовлює необхідність розробки комплексного механізму стимулювання туристичної діяльності на регіональному рівні. Виявлені і згруповані умови розвитку регіонального туризму є визначальними факторами, що впливають на формування механізму стимулювання, який може бути реалізований завдяки системі ресурсних, економічних, організаційних та адміністративних засобів цілеспрямованого впливу. Нижче розглянуто деякі з них.

1. Розробка та реалізація системи моніторингу та оцінки використання ресурсного потенціалу. В якості основних заходів спрямованої дії тут необхідно виділити проведення інвентаризації та складання кадастру туристських ресурсів області; визначення туристських зон в регіоні з урахуванням природних, історичних, соціально-культурних активів і потенціалу для розвитку різних видів туризму.

2. Дієвий економічний механізм стимулювання розвитку туризму, який передбачає, перш за все, формування системи підтримки органами влади, яка включає широкий спектр економічних важелів: часткове субсидування процентних ставок по кредитах вітчизняних банків на

модернізацію наявних підприємств туристської інфраструктури та зведення нових; надання фінансових пільг – знижок і позик під низький відсоток (стимулювання припливу інвестицій за рахунок власних коштів); пільгове оподаткування рекреаційних підприємств та ін.

*Таблиця 1 - Систематизація факторів конкурентоздатності регіональної туристичної системи за видами туризму**

Вид туризму	Визначальні фактори розвитку
<i>За способом транспортування</i>	
Автомобільний	Стан доріг, охоплення автомобільними дорогами пам'яток, наявність бюджетних готелів поблизу доріг, наявність і доступність карт і володіння працівниками туристичної інфраструктури іноземними мовами.
Залізничний	Вартість ж/д тарифів, тривалість маршруту, комфортність перевезення, рівень сервісу, володіння персоналом іноземними мовами.
<i>За метою поїздки</i>	
Культурно-пізнавальний туризм	Наявність культурно-історичних пам'ятників, інсценування історичних подій, проведення культурно-масових заходів, можливість ознайомлення з національним побутом і можливість спробувати національну їжу.
Паломницький	Наявність місць паломництва, унікальність таких місць, наявність бюджетних засобів розміщення, наявність у вільному доступі карт на іноземних мовах і володіння працівників інфраструктури іноземними мовами.
Екологічний туризм	Наявність екологічно чистих територій, національних парків, заповідників і заказників, наявність унікальних природних об'єктів, можливість ознайомлення з національним побутом, можливість спробувати національну їжу та наявність недорогих засобів розміщення.
<i>За віковими категоріями туристів</i>	
Молодіжний	Наявність бюджетних готелів, можливість спробувати національну їжу в місті, проведення фестивалів і карнавалів, наявність культурно-історичних пам'яток і визначних пам'яток і рівень індустрії розваг.
Сімейний	Наявність інфраструктури для дітей, можливість дитячого харчування, зручність транспортних маршрутів для пересування з дітьми
Особи похилого віку	Наявність комфорту, персональної уваги з боку обслуговуючого персоналу, можливість отримання медичної допомоги, наявність в ресторанах меню дієтичного харчування, розміщення в готелях, розташованих у тихих місцях і за помірними цінами.

*власна розробка автора

3. Розвиток організаційного механізму на основі реалізації наступних заходів: координація дій учасників туристського процесу (органи управління, рекреаційні підприємства, туристи, місцеве населення); інформаційне забезпечення, що припускає збір статистичних даних, рекламні акції місцевих туристичних продуктів.

4. Ефективний адміністративний механізм стимулювання туристичної діяльності, заснований на формуванні системи програмно-цільового управління розвитком туризму в регіоні з урахуванням наступних умов: розробка цільової регіональної програми розвитку туризму; створення умов для діяльності, регулювання і контроль підприємств туристичної індустрії; підтримка розвитку соціального туризму, захист інтересів всіх учасників системи туризму.

Зазначений механізм стимулювання розвитку туризму в регіоні необхідно реалізовувати через сукупність цілеспрямованих заходів, що включають наступні основні дії: забезпечення наявності конкурентоспроможної програми розвитку туризму; виявлення проблем ефективного використання туристично-рекреаційного потенціалу; стимулювання припливу інвестицій у галузь; просування регіону як на внутрішньому так і на зовнішньому ринку; забезпечення управління реалізації обраної програми і розвиток туризму в регіоні.

Висновки. Отже, на розвиток туризму на рівні окремих регіонів робить істотний вплив значне число різноманітних факторів. Їх облік, контроль і пристосування до потреб туристичного регіону – одне з першочергових завдань системи управління регіональним туризмом. Конкурентоспроможність регіональної туристичної системи залежить від трьох груп факторів: територіально-ресурсних факторів, соціально-економічних факторів та організаційно-управлінських факторів. Для розвитку конкурентоздатності регіональної туристичної системи потрібно враховувати фактори, що є визначальними для туристів при виборі окремого виду туризму. Формування механізму розвитку конкурентоздатності регіональної туристичної системи необхідно здійснювати з використанням системи ресурсних, економічних, організаційних та адміністративних засобів цілеспрямованого впливу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Борушак М.Т. Стратегія розвитку туристичних регіонів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.00.05 / Мирослава Борушак. – Л., 2008. –35 с.
2. Герасимчук З.В. Регіональна стратегія сталого розвитку: методологія формування, механізми реалізації /З. В. Герасимчук. – Луцьк:»Надстир'я», 2001. –526 с.
3. Дутчак С.В. Управління регіональним розвитком туризму : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів/ С. В. Дутчак. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. – 128 с.
4. Жук І.З. Актуальні проблеми та перспективи управління туристичною індустрією в Україні / І. З. Жук // Актуальні проблеми та Економіка. Управління. Інновації : перспективи розвитку туризму в Україні: теорія і практика // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. К., 2013. – С. 68–70.

5. Котляров Е.А. География отдыха и туризма: Формирование и развитие территориальных рекреационных комплексов / Е. А. Котляров. – Москва : Мысль, 1978. – 238 с.
6. Кудла Н. Є. Маркетинг туристичних послуг : навчальний посібник / Н. Є. Кудла ; Львів. ін-т економіки і туризму. – Київ : Знання, 2011. – 351 с.
7. Проблемы туризма: теория, управление, инновации: моногр. / под ред. Ю. В. Кузнецова. – СПб.: Астерион, 2011. – С. 105-120.
8. Стафійчук В.І. Рекреалогія. Навчальний посібник/ В. Ї. Стафійчук. – К.: Альтерпрес, 2006. – 264 с.
8. Управління регіональним розвитком туризму : навчальний посібник / За ред. В. Ф. Семенова ; Одес. держ. екон. ун-т. – Одеса : Одес. держ. екон. ун-т, 2011. – 225 с.
9. Blanke J. World Economic Forum The Travel & Tourism Competitiveness Report 2011/J. Blanke, T. Chiesa//World Economic Forum. – 2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.weforum.org/ttcr.
10. Crouch, G.I. Modelling destination competitiveness. A Survey and Analysis of the Impact of Competitiveness Attributes, available at: info@crctourism.com.au.